

DOI: 10.32347/2786-7269.2024.8.219-231

УДК 72.012

канд. арх., доцент Шкляр С.П.,
svetlanashklyar1980@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7322-5428,

Вороновський І.В.,
ivan.voronovskyi@kname.edu.ua, ORCID: 0009-0009-6402-9308,

Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Виявляються головні відмінності центрів соціально-психологічної реабілітації від інших типів реабілітаційних закладів; розглядаються пріоритетні категорії реабілітантів; визначаються і аналізуються особливості функціональної і архітектурно-планувальної структури центрів соціально-психологічної реабілітації.

Ключові слова: центр соціально-психологічної реабілітації; функціонально-планувальна структура; композиційна структура; універсальний дизайн; архітектурна доступність; суспільна інтеграція.

Постановка проблеми. В останні роки склалася ситуація, коли для людей важливими і життєво необхідними є не лише відновлення фізичного здоров'я, а й відновлення психоемоційного здоров'я та суспільна інтеграція. Для цього необхідною є відповідна матеріально-технічна база, архітектурним вираженням якої є центри соціально-психологічної реабілітації. І чим напруженішою є ситуація в державі (військовий стан), тим більша кількість людей потребує професійної психологічної і соціально-економічної допомоги, для забезпечення якої потрібна чимала кількість спеціалізованих установ – центрів соціально-психологічної реабілітації. Наявні в країні реабілітаційні центри, нажаль, не можуть задовольнити потреби населення, оскільки мають вузьку спеціалізацію (переважно, певний вид медичної реабілітації). А люди потребують комплексної реабілітації, при цьому відновлення і корекція психоемоційного здоров'я дуже часто виступають пріоритетними, оскільки є запорукою відновлення і стабілізації здоров'я фізичного.

Отже, **актуальність дослідження** полягає у тому, що:

- через військову агресію російської федерації в Україні значно зросла кількість населення, яке потребує психологічної і соціальної реабілітації та суспільної інтеграції;

- наявні в країні реабілітаційні центри не спроможні задовольнити потреби населення у соціальній та психологічній реабілітації;
- розширився спектр цільових категорій реабілітантів;
- не визначені особливості функціональної організації центрів соціально-психологічної реабілітації залежно від цільової категорії користувачів;
- не розроблені на теоретичному та практичному рівнях вимоги до архітектурно-планувальної і об'ємно-просторової структури центрів соціально-психологічної реабілітації.

Мета публікації – визначити особливості функціональної та архітектурно-планувальної організації сучасних центрів соціально-психологічної реабілітації.

Задачі дослідження:

- 1) виявити відмінності центрів соціально-психологічної реабілітації від інших типів реабілітаційних закладів;
- 2) виявити пріоритетні на даний час групи реабілітантів (цільові категорії користувачів), які потребують комплексної реабілітації;
- 3) визначити особливості функціональної і архітектурно-планувальної структури центрів соціально-психологічної реабілітації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема архітектурного формування центрів соціально-психологічної реабілітації в цілому і особливостей їх функціонально-планувальної організації зокрема на даний час розроблена недостатньо [1,2,20,21]. Наявні дослідження стосуються архітектурного формування реабілітаційних центрів в цілому [3,4,14,15], питань архітектурної доступності [22], особливостей реабілітації військовослужбовців [11,12,13,16,17,18,19], медичних аспектів реабілітації [9,10,15], окремих видів реабілітаційної діяльності [6,8,23,24]. Сформована також законодавча і нормативна база в галузі охорони здоров'я [5], прав осіб з інвалідністю [7], архітектурної доступності [25]. Комплексні дослідження щодо проєктування саме центрів соціально-психологічної реабілітації відсутні.

Основна частина. Реабілітаційний центр – це заклад, який надає населенню широкий спектр відновних і медичних послуг: відновлення після важких хвороб, операцій, фізичних і психологічних травм.

Зважаючи на військову агресію РФ і бойові дії в Україні, починаючи з 2014 року найбільш затребуваним типом реабілітаційних центрів стали центри соціально-психологічної реабілітації. За задачами і методами роботи центр соціально-психологічної реабілітації на сьогодні є найпрогресивнішим і найперспективнішим з подібного типу установ. Головною відмінністю центра соціально-психологічної реабілітації є його орієнтація не тільки і не стільки на відновлення здоров'я фізичного, скільки на стабілізацію і підтримку здоров'я психоемоційного, на суспільну інтеграцію людини [1,3,4]. Отже, *центр*

соціально-психологічної реабілітації – це спеціалізований заклад, у якому відвідувачам надається повний комплекс медичних і відновних послуг; де профільні фахівці консультують і надають практичні рекомендації реабілітантам із різноманітними психоемоційними проблемами, допомагають розібратися в конфліктних і стресових ситуаціях, виводять із депресії, готують до повернення в сім'ю і суспільство; орієнтований на нетрадиційні методи терапії та відновлення ментального здоров'я; забезпечення повноцінної суспільної інтеграції [21,20,2].

Архітектурне формування центрів соціально-психологічної реабілітації, їх функціональна і планувальна організація безпосередньо залежать від цільової категорії користувачів (реабілітантів), для яких він проектується. Пріоритетність формування реабілітаційних центрів для певної групи користувачів визначається актуальними суспільними чи соціально-економічними запитами. На даний час, через повномасштабне вторгнення і бойові дії росії, в нашій державі з'явилися нові категорії реабілітантів, для соціальної і психологічної реабілітації яких ще не створено спеціалізованої бази (нового типу архітектурних об'єктів). До цих нових категорій реабілітантів належать: військовослужбовці (стабілізація психоемоційного стану для подальшої військової служби); ветерани війни (стабілізація психоемоційного стану для повернення в сім'ю); цивільні громадяни (віком 18+), які постраждали внаслідок бойових дій; діти, які постраждали внаслідок бойових дій чи втратили рідних; члени сімей військовослужбовців; родичі загиблих військовослужбовців. Умовно усі ці категорії можна розділити на дві групи: 1) військовослужбовці; 2) цивільне населення. Зважаючи на те, що бойові дії в країні тривають, пріоритетними категоріями реабілітантів мають бути військовослужбовці і ветерани [20,21].

Зараз на урядовому рівні опрацьовується питання створення в державі мережі сучасних реабілітаційних центрів, де будуть надаватися сучасні реабілітаційні послуги, зокрема, фізична реабілітація у поєднанні з підтримкою ментального здоров'я, психологічна допомога військовослужбовцям і ветеранам. Пацієнтоцентрична реабілітаційна допомога має починатися одразу ж після фізичної стабілізації пацієнта. Це дозволить максимально ефективно відновити втрачені функції або компенсувати їх професійно підібраними допоміжними засобами реабілітації, дозволить якомога швидше повернути пацієнта додому, до родини, роботи й повноцінного життя [3,4,7,14,15].

Тому тема реабілітаційного центру для військовослужбовців – сучасного, з новими підходами, з кваліфікованими фахівцями – це те питання, над яким мають спільно працювати фахівців різних галузей. Задача архітекторів при цьому – розробити ефективні і сучасні функціонально-планувальні схеми

будівель реабілітаційних центрів. Крім того, мають застосовуватися нові стандарти у формуванні об'ємно-просторового і художньо-образного рішення реабілітаційних центрів [11,12,13].

Сучасний центр соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців має бути більше схожим не на шпиталь чи типову лікарню, а на дорогий комфортабельний готель. Починаючи із входу в будівлю, з вестибюльної групи, у реабілітанта має бути відчуття, що він потрапив не в медичний заклад, а у зону турботи і затишку. Забезпечити усе це можуть архітектурні засоби: універсальний дизайн території і будівлі з безбар'єрним доступом до будь-якого приміщення чи простору, застосування природних матеріалів в оздобленні інтер'єру та екстер'єру (камінь і дерева), світла колірна гама та велика площа скління, які роблять архітектурне середовище більш «привітним» та відкритим [16,17,18,18].

Максимальний комфорт реабілітантів та високу ефективність обслуговування забезпечує функціонально-планувальна структура будівлі. Центр соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців – об'єкт багатофункціональний. До його структури обов'язково мають входити такі функціональні блоки: медично-оздоровчий, спортивно-оздоровчий, житловий, харчовий, господарський [9,10,15].

До додаткових функціональних блоків, спрямованих на підвищення рівня комфорту, психологічної реабілітації та соціальної інтеграції, належать: дозвілєвий, освітньо-професійний, соціально-економічних послуг, рекреаційний, комунікативний, нетрадиційних видів терапії (каністерапія, іпотерапія, акватерапія, ерготерапія, арт-терапія тощо). Не зважаючи на те, що вище названі блоки належать до додаткових, саме вони є найбільш дієвими для психологічного відновлення та суспільної інтеграції військових та ветеранів. Тому під час архітектурного проектування будівлі і розробки генерального плану мають передбачатися відповідні приміщення і ділянки [21,20].

До складу медично-оздоровчого блоку можуть входити такі приміщення: приймальне відділення, реєстратура, діагностичні кабінети, кімнати профільних фахівців, клініко-діагностична лабораторія, відділення нейрохірургії, відділення функціональної діагностики, відділення протезування, фізичної реабілітаційної медицини, медико-психологічної реабілітації, зали фізичної терапії, кабінет для надання індивідуальної реабілітаційної допомоги з фізичної терапії, кабінети мануальної терапії і масажу, фізіотерапії, логопедії тощо [5,9,10,1]. При цьому блок медико-психологічної реабілітації може бути організований або в структурі загального медико-оздоровчого блоку, або як окремий блок психологічної підтримки та корекції (кабінети для індивідуальних консультацій та групових занять, гіпнотерапії, арт-терапії та

інших методів психологічної реабілітації, спрямованих на відновлення соціальних зв'язків з оточенням, позитивного ставлення до родини, суспільства, життя) [11,12,16,18].

До складу спортивно-оздоровчого блоку можуть входити: басейн (може поєднуватися зі СПА-зоною і приміщеннями гідро-терапії), спортивні зали (ігрові), тренажерні зали, зали лікувальної фізкультури тощо.

До складу житлового блоку мають входити житлові кімнати готельного типу для тривалого проживання (у тому числі – кімнати палатного типу з медичним обслуговуванням), кімнати для відвідувачів денного стаціонару, а також кімнати для відвідувачів. Необхідно враховувати поділ житлового блоку на кімнати для чоловіків та жінок (за поверхами чи корпусами). При проєктуванні житлового блоку треба також враховувати умови доступності для людей з обмеженими можливостями – включати житлові номери, які відповідають потребам людей у кріслі колісному, з порушеннями зору тощо.

Харчовий блок має містити обідню зону, кухню повного циклу та увесь комплекс допоміжних та обслуговуючих приміщень. Можливий додатковий блок – кафе або буфет [1,3,4].

До складу дозвілєвого блоку можуть увійти відеозали, бібліотека, творчі майстерні, зимовий сад чи оранжерея (з можливістю догляду за рослинами), ігрові простори (настільний теніс, більярд, настільні ігри) тощо.

Освітньо-професійний блок може містити навчальні та комп'ютерні класи й майстерні, які надають можливість відновити професійні навички, підвищити кваліфікацію, набути нову корисну соціально-значущу професію.

Важливою складовою центра соціально-психологічної реабілітації для військовослужбовців має стати центр надання соціально-економічних послуг, де військовослужбовці та ветерани зможуть отримати повний спектр послуг в одному місці та спланувати своє майбутнє після реабілітації (комплекс приміщень для надання юридичних консультацій та розміщення представництв державних установ) [17,19].

До найпоширеніших видів нетрадиційної терапії, які застосовуються у реабілітаційних центрах, належать каністерапія, іпотерапія, ерготерапія та арт-терапія.

Каністерапія та іпотерапія є різновидами зоотерапії. Каністерапія – це різновид психотерапевтичної допомоги за участю спеціально керованих і навчених собак. Цей метод здатен допомагати в процесі соціалізації, впливати на мотивацію людей, заспокоювати і мобілізувати увагу та підтримувати людей з обмеженими можливостями [8]. Іпотерапія – це метод лікування, заснований на взаємодії людини зі спеціально навченим конем, адаптованим до можливостей реабілітанта в опануванні верхової їзди. Іпотерапія активує

рухову активність, оскільки задіює всі групи м'язів, поступово привчає до фізичних навантажень, відновлює втрачені навички і порушені функції, покращує координацію рухів [24].

У архітектурно-містобудівельному контексті включення до структури центру соціально-психологічної реабілітації таких напрямів, як каністерапія та іпотерапія, зумовлює суттєве збільшення території, необхідної для утримання тварин, організації зон для спілкування та прогулянкових маршрутів. Таке суттєве збільшення площі доцільне у центрах, розташованих на околиці чи за межами міста.

Ерготерапія – це комплекс заходів, спрямованих на відновлення виконання реабілітантом повсякденних функцій організму, відновлення трудових навичок, забезпечення соціальної адаптації людей з особливими потребами. Цей метод ще називають працетерапією, оскільки реабілітація відбувається саме завдяки включенню людини в трудовий процес [6].

Арт-терапія – це вид психологічної корекції та психотерапії, заснований на мистецтві та творчості; це лікування мистецтвом. Арттерапія застосовується для лікування й корекції психічного стану за допомогою художніх засобів і творчості при розв'язанні внутрішньо- та міжособових конфліктів, кризових станів, психологічних травм; допомагає зняти психічну напругу і стрес, подолати тривожність і страхи, агресію та імпульсивність [23].

Застосування в процесі реабілітації методів ерготерапії і арт-терапії потребує додаткових площ в межах будівлі і на території. В будівлі це кабінети творчих і виробничих майстерень та допоміжні приміщення; на території – майданчики для занять на свіжому повітрі та господарські майданчики.

Отже, чим більшою є кількість додаткових функцій у центрі соціально-психологічної реабілітації, тим більшою є його ефективність. Але при цьому відповідно зростає площа території і об'єм будівлі реабілітаційного центру.

Сучасні центри соціально-психологічної реабілітації орієнтовані насамперед на відновлення ментального здоров'я. Тому включення додаткових функціональних блоків стає обов'язковим. Співвідношення площ основних і додаткових функціональних блоків майже вирівнюється. Особливо це стосується центрів соціально-психологічної реабілітації для військовослужбовців.

Головною відмінністю функціональної структури центрів соціально-психологічної реабілітації для цивільних громадян буде відсутність або мінімальне включення медико-оздоровчого блоку і домінування блоку з надання соціально-економічних послуг. При цьому центри соціально-психологічної реабілітації для обох категорій реабілітантів (цивільних і військових) матимуть спільні чи подібні типологічні ознаки: мала поверховість

(зумовлена великим відсотком серед реабілітантів людей з інвалідністю), коридорна чи галерейна планувальна схема, блокована структура (окремі блоки для базових функцій) [20].

Будівля реабілітаційного центру має бути максимально безпечною, екологічною та енергоефективною. Для цього при його будівництві необхідно використовувати сучасні будівельні матеріали, які мають відповідати найвищим стандартам якості та безпеки. Усі центри соціально-психологічної реабілітації обов'язково мають бути забезпечені бомбосховищами і побудованими на засадах універсального дизайну [22,25]. Енергоефективність має забезпечуватися високим ступенем автономності будівлі, тобто незалежності від централізованого опалення, каналізації та електропостачання, що також в значній мірі стане запорукою високої економічної ефективності та незалежності її експлуатації у будь-яку пору року.

Економічну ефективність і доцільність реабілітаційних центрів для військовослужбовців мають також забезпечувати багатоформатність (можливість, за необхідності, адаптувати будівлю до іншого функціонального використання: реабілітаційний центр іншого функціонального спрямування, санаторій, дитячий оздоровчий центр тощо) та перспективи розширення (планувальні і конструктивні схеми, які передбачають можливість добудови) [21].

Висновки. Головною особливістю центра соціально-психологічної реабілітації, яка суттєво відрізняє його від інших типів реабілітаційних закладів, є його орієнтація не лише на відновлення здоров'я фізичного, а й на стабілізацію і підтримку здоров'я психоемоційного, на суспільну інтеграцію людини. Тобто, центри соціально-психологічної реабілітації забезпечують збереження, відновлення і підтримку ментального здоров'я населення.

На даний час в Україні соціальної і психологічної реабілітації потребують дві категорії населення: 1) військовослужбовці (військовослужбовці та ветерани війни); 2) цивільне населення (цивільні громадяни, які постраждали внаслідок бойових дій; діти, які постраждали внаслідок бойових дій чи втратили рідних; члени сімей військовослужбовців; родичі загиблих військовослужбовців). Зважаючи на те, що бойові дії в країні тривають, пріоритетною категорією реабілітантів мають бути військовослужбовці.

В архітектурному контексті розширення спектру послуг реабілітаційних центрів і їх спрямування на відновлення ментального здоров'я реабілітантів зумовлює формування додаткових функціональних блоків: дозвіллевого, освітньо-професійного, соціально-економічних послуг, рекреаційного, комунікативного, нетрадиційних видів терапії (каністерапія, іпотерапія, ерготерапія, арт-терапія тощо). Чим більшою є кількість додаткових функцій у центрі соціально-психологічної реабілітації, тим більшою є його ефективність.

Тому співвідношення площ основних і додаткових функціональних блоків майже вирівнюється. При цьому пропорційно до кількості функцій відповідно зростає площа території і об'єм будівлі реабілітаційного центру, ускладнюється композиційно-планувальна побудова і система функціональних зв'язків. Тому при розробці проєктів центрів соціально-психологічної реабілітації мають не лише враховуватися вимоги архітектурної доступності, а й закладатися планувальні і конструктивні схеми, які передбачають можливість добудови і розширення будівлі.

Список джерел:

1. Ахаїмова А.О. Принципи архітектурно-планувальних рішень соціально-реабілітаційних центрів: дис. ... канд. арх. : 18.00.02. Київ, 2005. – 189с. URL: <https://mydisser.com/ua/catalog/view/49/53/32115.html>.
2. Вороновський І.В., Шкляр С.П. Класифікація центрів соціально-психологічної реабілітації. Abstracts of XXIII International Scientific and Practical Conference. Madrid, Spain. Pp. 39-41. URL: <https://eu-conf.com/en/events/the-current-state-of-the-organization-of-scientific-activity-in-the-world/>.
3. В Україні впроваджується нова концепція формування мережі реабілітаційних центрів. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/v-ukraini-vprovadzhuetsja-nova-konceptija-formuvannja-merezhi-reabilitacijnih-centriv>.
4. В Україні створюється мережа сучасних реабілітаційних центрів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3727157-v-ukraini-stvoruetsja-mereza-sucasnih-reabilitacijnih-centriv-laputina.html>.
5. ДБН В.2.2-10:2022 «Заклади охорони здоров'я. Основні положення». [Електрон. ресурс]. – Чинний від 01.03.2023. – Електрон. текст. дані. – Київ: Мін-во регіон. розв-ку, буд-ва та житл.-комун. госп-ва України, 2022.– Режим доступу: https://e-construction.gov.ua/files/new_doc/3024258092264064246/2023-01-26/1b37a5d7-5847-4705-b605-7b91bc0d81db.pdf.
6. Ерготерапія як складова фізичної реабілітації: особливості та можливості методу. URL: <https://lc-neuro.com.ua/blog/ergoterapiya-yak-skladova-fizichno-reabilitacii-osoblivosti>.
7. Закон України Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні. URL <https://ips.ligazakon.net/document/T052961?an=394>.
8. Каністерапія в Україні під час війни: як це працює. URL: <https://www.bromedia.com.ua/life/647-kanisterapiya-v-ukrayin-pd-chas-vyni-yak-se-pracuuye.html>.
9. Красножон Т.Ю. Особливості просторово-територіальної організації медично-реабілітаційних центрів політравми / Містобудування і територіальне планування: Наук.-техн. Збірник. – К., КНУБА. 2022. Вип.79. – С. 199-211. DOI:

<https://doi.org/10.32347/2076-815x.2022.79.199-211>.

10. Красножон Т.Ю. Принципи архітектурно-планувальної організації медично-реабілітаційних центрів політравми: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю : 191 «Архітектура і містобудування». Київ, 2023. – 250 с. URL: <https://www.uacademic.info/ua/document/0823U101454>.

11. Моркляник О., Паляниця Х. Модель функціональної організації багатофункційного реабілітаційного центру для військовослужбовців / Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Архітектура». – Львів, НУ ЛП, 2023. – № 2(10). С. 130-140. DOI: <https://doi.org/10.23939/sa2023.02.130>.

12. Опанасенко З.Д. Особливості архітектурно-планувальної організації центрів медично-психологічної реабілітації для військовослужбовців. URL: <http://195.20.96.242:5068/kvnaoma-xmlui/handle/123456789/294>.

13. Пекер А.Й., Голубов В.О. Аналіз зарубіжного досвіду проектування реабілітаційних центрів для військовослужбовців // Архітектурний вісник КНУБА, 2021. – Вип. 22-23. – С. 46-52. DOI: <https://doi.org/10.32347/2519-8661.2021.22-23.46-52>.

14. Розвиток системи реабілітаційної допомоги. URL: https://moz.gov.ua/uploads/8/43934-rozvitok_reabilitacijnoi_dopomogi.pdf.

15. Проектування та будівництво мережі медичних та реабілітаційних центрів в містах України. URL: <https://drevliany.org/proektuvannya-ta-budivnictvo-merezhi-m/>.

16. Проектування обласного реабілітаційного центру «4.5.0 Recovery Center» завершено. URL: <https://450recovery.com.ua/проектування-обласного-реабілітацій/>.

17. Реабілітаційний центр для військових у Житомирі. URL <https://suspilne.media/zhytomyr/632468-reabilitacijnij-centr-dla-vijskovih-u-zitomiri-proekti-finalistiv-konkursu/>.

18. Усе буде 4.5.0: крім демобілізації, потрібна ще й реабілітація. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/recovery-center-reabilitatsiya-veteraniv-zakarpattya/32910743.html>.

19. Центр, створений людьми для людей. URL: <https://450recovery.com.ua/>.

20. Шкляр С.П., Вороновський І.В. Проблеми архітектурного формування центрів соціально-психологічної реабілітації // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник – К.: КНУБА, 2023. – Вип. 65. – С. 271-281. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.65.271-281>.

21. Шкляр С.П., Вороновський І.В. Функціонально-планувальна структура центрів соціально-психологічної реабілітації для військовослужбовців. Proceedings of the XXIII International Scientific and Practical Conference. Zagreb,

Croatia. 2024. Pp. 12-17. DOI: <https://doi.org/10.46299/ISG.2024.1.23> URL: <https://isg-konf.com/world-ways-and-methods-of-improving-outdated-theories-and-trends/>.

22. Шкляр С.П., Шушлякова О.С. Універсальний дизайн як основа формування доступного архітектурного середовища сучасних міст // Містобудування та територіальне планування: Зб. наук. праць. – К.: КНУБА, 2023. – Вип. 82 – С.350-363. DOI: 10.32347/2076-815X.2023.82.350-363

23. Що ж таке Арт-терапія? URL: <https://www.touruafamily.com.ua/post/що-ж-таке-арт-терапія>.

24. Що таке іпотерапія та як вона рятує колишніх полонених та поранених. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/03/07/shho-take-ipoterapiya-ta-yak-vona-ryatuye-kolyshnih-polonenyh-ta-poranenyh/>

25. ДБН В.2.2-40-2018. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення [Електрон. ресурс]. – Чинний від 01.04.19. – Електрон. текст. дані. – Київ.: Мінрегіон. 2018. –70с.

URL: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_v_2_2_40/1-1-0-1832.

PhD, Associate Professor **Svitlana Shkliar**,
graduate student **Ivan Voronovskyi**,
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

FEATURES OF THE FUNCTIONAL AND PLANNING ORGANIZATION OF MODERN CENTERS OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL REHABILITATION

The article reveals the main differences between social and psychological rehabilitation centers and other types of rehabilitation institutions. The main feature of the socio-psychological rehabilitation center, which significantly distinguishes it from other types of rehabilitation institutions, is its focus not only on the restoration of physical health, but also on the stabilization and maintenance of psycho-emotional health, on the social integration of a person. That is, social and psychological rehabilitation centers ensure preservation, restoration and support of the mental health of the population.

Priority categories of rehabilitators are considered in the work. Currently, two categories of population need social and psychological rehabilitation in Ukraine: 1) military personnel (military personnel and war veterans); 2) civilian population (civilian citizens who suffered as a result of hostilities; children who suffered as a result of hostilities or lost relatives; members of families of military personnel;

relatives of deceased military personnel). Considering the fact that hostilities in the country continue, the priority category of rehabilitators should be military personnel.

The study identifies and analyzes the features of the functional and architectural-planning structure of social-psychological rehabilitation centers. In the architectural context, the expansion of the range of services of rehabilitation centers and their orientation towards the restoration of the mental health of rehabilitates leads to the formation of additional functional blocks: leisure, educational and professional, socio-economic services, recreational, communicative, non-traditional types of therapy (canister therapy, hippotherapy, occupational therapy, art -therapy, etc.). The greater the number of additional functions in the social-psychological rehabilitation center, the greater its effectiveness. Therefore, the ratio of the areas of the main and additional functional blocks is almost equalized. At the same time, in proportion to the number of functions, the area of the territory and the volume of the building of the rehabilitation center increase, the compositional and planning construction and the system of functional connections become more complicated. Therefore, when developing projects of centers of social and psychological rehabilitation, not only the requirements of architectural accessibility should be taken into account, but also planning and constructive schemes should be laid, which provide for the possibility of additions and expansion of the building.

Keywords: social and psychological rehabilitation center; functional planning structure; composite structure; universal design; architectural accessibility; social integration.

REFERENCES

1. Akhaimova A.O. Pryntsyropy arkhitekturno-planuvalnykh rishen sotsialno-reabilitatsiinykh tsentriv: dys. ... kand. arkh. : 18.00.02. Kyiv, 2005. – 189s. URL: <https://mydisser.com/ua/catalog/view/49/53/32115.html>. {in Ukrainian}
2. Voronovskyi I.V., Shkliar S.P. Klasyfikatsiia tsentriv sotsialno-psykholohichnoi reabilitatsii. Abstracts of XXIII International Scientific and Practical Conference. Madrid, Spain. Pp. 39-41. URL: <https://eu-conf.com/en/events/the-current-state-of-the-organization-of-scientific-activity-in-the-world/>. {in Ukrainian}
3. V Ukraini vprovadzhuietsia nova kontseptsiiia formuvannia merezhi reabilitatsiinykh tsentriv. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/v-ukraini-vprovadzhuietsia-nova-koncepcija-formuvannja-merezhi-reabilitacijnih-centriv>. {in Ukrainian}
4. V Ukraini stvoriuietsia merezha suchasnykh reabilitatsiinykh tsentriv. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3727157-v-ukraini-stvoruetsia-mereza-sucasnih-reabilitacijnih-centriv-laputina.html>. {in Ukrainian}

5. DBN V.2.2-10:2022 «Zaklady okhorony zdorovia. Osnovni polozhennia». [Elektron. resurs]. – Chynnyi vid 01.03.2023. – Elektron. tekst. dani. – Kyiv: Min-vo rehion. rozv-ku, bud-va ta zhytl.-komun. hosp-va Ukrainy, 2022. – Rezhym dostupu: https://e-construction.gov.ua/files/new_doc/3024258092264064246/2023-01-26/1b37a5d7-5847-4705-b605-7b91bc0d81db.pdf. {in Ukrainian}
6. Erhoterapiia yak skladova fizychnoi reabilitatsii: osoblyvosti ta mozhlyvosti metodu. URL: <https://lc-neuro.com.ua/blog/ergoterapiya-yak-skladova-fizichnoi-reabilitacii-osoblivosti>. {in Ukrainian}
7. Zakon Ukrainy Pro reabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini. URL <https://ips.ligazakon.net/document/T052961?an=394>. {in Ukrainian}
8. Kanisterapiia v Ukraini pid chas viiny: yak tse pratsiuie. URL: <https://www.bromedia.com.ua/life/647-kansterapiya-v-ukrayin-pd-chas-vyni-yak-ce-pracyuye.html>. {in Ukrainian}
9. Krasnozhon T.Iu. Osoblyvosti prostorovo-terytorialnoi orhanizatsii medychno-reabilitatsiinykh tsentriv politravmy / Mistobuduvannia i terytorialne planuvannia: Nauk.-tekhn. Zbirnyk. – K., KNUBA. 2022. Vyp.79. – S. 199-211. DOI: <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2022.79.199-211>. {in Ukrainian}
10. Krasnozhon T.Iu. Pryntsypy arkhitekturno-planuvalnoi orhanizatsii medychno-reabilitatsiinykh tsentriv politravmy: dys. ... d-ra filosofii za spetsialnistiu : 191 «Arkhitektura i mistobuduvannia». Kyiv, 2023. – 250 s. URL: <https://www.uacademic.info/ua/document/0823U101454>. {in Ukrainian}
11. Morklianyk O., Palianytsia Kh. Model funktsionalnoi orhanizatsii bahatofunktsiinoho reabilitatsiinoho tsentru dlia viiskovosluzhbovtziv / Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Seriia: «Arkhitektura». – Lviv, NU LP, 2023. – № 2(10). S. 130-140. DOI: <https://doi.org/10.23939/sa2023.02.130>. {in Ukrainian}
12. Opanasenko Z.D. Osoblyvosti arkhitekturno-planuvalnoi orhanizatsii tsentriv medychno-psykholohichnoi reabilitatsii dlia viiskovosluzhbovtziv. URL: <http://195.20.96.242:5068/kvnaoma-xmlui/handle/123456789/294>. {in Ukrainian}
13. Peker A.Y., Holubov V.O. Analiz zarubizhnoho dosvidu proektuvannia reabilitatsiinykh tsentriv dlia viiskovosluzhbovykh // Arkhitekturnyi visnyk KNUBA, 2021. – Vyp. 22-23. – S. 46-52. DOI: <https://doi.org/10.32347/2519-8661.2021.22-23.46-52>. {in Ukrainian}
14. Rozvytok systemy reabilitatsiinoi dopomohy. URL: https://moz.gov.ua/uploads/8/43934-rozvitok_reabilitacijnoi_dopomogi.pdf. {in Ukrainian}
15. Proektuvannia ta budivnytstvo merezhi medychnykh ta reabilitatsiinykh tsentriv v mistakh Ukrainy. URL: <https://drevliany.org/proektuvannya-ta-budivnictvo-merezhi-m/>. {in Ukrainian}

16. Proiektuvannia oblasnoho reabilitatsiinoho tsentru «4.5.0 Recovery Center» zaversheno. URL: <https://450recovery.com.ua/proiektuvannia-oblasnoho-reabilitatsii/>. {in Ukrainian}
17. Reabilitatsiinyi tsentr dlia viiskovykh u Zhytomyri. URL <https://suspilne.media/zhytomyr/632468-reabilitacijnij-centr-dla-vijskovih-u-zitomiri-proekti-finalistiv-konkursu/>. {in Ukrainian}
18. Use bude 4.5.0: krim demobilizatsii, potribna shche y reabilitatsiia. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/recovery-center-reabilitatsiya-veteraniv-zakarpattya/32910743.html>. {in Ukrainian}
19. Tsentr, stvorenyi liudmy dlia liudei. URL: <https://450recovery.com.ua/>. {in Ukrainian}
20. Shkliar S.P., Voronovskyi I.V. Problemy arkhitekturnoho formuvannia tsentriv sotsialno-psykholohichnoi reabilitatsii // Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia: Nauk.-tekhn. zbirnyk – K.: KNUBA, 2023. – Vyp. 65. – S. 271-281. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.65.271-281>. {in Ukrainian}
21. Shkliar S.P., Voronovskyi I.V. Funktsionalno-planovalna struktura tsentriv sotsialno-psykholohichnoi reabilitatsii dlia viiskovosluzhbovtziv. Proceedings of the XXIII International Scientific and Practical Conference. Zagreb, Croatia. 2024. Pp. 12-17. DOI: <https://doi.org/10.46299/ISG.2024.1.23> URL: <https://isg-konf.com/world-ways-and-methods-of-improving-outdated-theories-and-trends/>. {in Ukrainian}
22. Shkliar S.P., Shushliakova O.S. Universalnyi dyzain yak osnova formuvannia dostupnoho arkhitekturnoho seredovyshcha suchasnykh mist // Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia: Zb. nauk. prats. – K.: KNUBA, 2023. – Vyp. 82 – S.350-363. DOI: [10.32347/2076-815X.2023.82.350-363](https://doi.org/10.32347/2076-815X.2023.82.350-363). {in Ukrainian}
22. Shcho zh take Art-terapiia? URL: <https://www.touruafamily.com.ua/post/shcho-zh-take-art-terapiia> {in Ukrainian}
23. Shcho take ipoterapiia ta yak vona riatiue kolyshnikh polonenykh ta poranenykh. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/03/07/shho-take-ipoterapiya-ta-yak-vona-ryatuye-kolyshnih-polonenyh-ta-poranenyh/>. {in Ukrainian}
25. DBN V.2.2-40-2018. Inkliuzyvnist budivel i sporud. Osnovni polozhennia [Elektron. resurs]. – Chynnyi vid 01.04.19. – Elektron. tekst. dani. – Kyiv.: Minrehion. 2018. – 70 s. – URL: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_v_2_2_40/1-1-0-1832. {in Ukrainian}